

Григораш О. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПРОМИСЛОВІСТІ

Проаналізовано тенденцію розвитку малого промислового підприємництва Дніпропетровської області, побудовано скоригований динамічний ряд обсягу реалізованої промислової продукції малими підприємствами з урахуванням змін у законодавстві щодо критеріїв визначення малого підприємництва у 2008 р. та 2012 р., встановлено зв'язок між ставкою податку на прибуток та обсягом реалізації промислової продукції.

Ключові слова: *мале підприємництво (МП), обсяг реалізованої продукції, податок на прибуток, кореляційно-регресійний аналіз.*

1. Вступ

Особливою характерною рисою нашої країни є об'єднання історично різних за спрямованістю на виробництво чи послуги регіонів. Врахування специфіки розвитку підприємництва кожного з них сьогодні виступає запорукою успішного розвитку всієї держави.

Історія розвитку Придніпровського регіону засвідчує його виробничу спрямованість на промисловість. Незважаючи на фінансово-економічну та вже відчутну кризу виробництва, Дніпропетровська область продовжує утримувати лідируючу позицію в рейтингу реалізації промислової продукції (у 2014 р. 19,5 % реалізованої промислової продукції України). При цьому 15,1 % промислової продукції регіону реалізовується суб'єктами малого підприємництва [1].

Розвиток малого підприємництва у промисловості викликає інтерес не тільки з метою забезпечення пропозиції вітчизняних товарів на внутрішньому ринку, але і з позиції забезпечення доходів місцевих бюджетів як результату ведення господарської діяльності.

Актуальність теми обумовлена необхідністю стимулювання діяльності малого промислового підприємства як чинника розвитку регіону.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Мале підприємництво є об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, Л. І. Воротіна [2] надає загальну характеристику малому бізнесу в ринкових умовах, О. П. Кириченко [3] аналізує оподаткування малого підприємництва в контексті Податкового кодексу України на сучасному етапі його розвитку. Корисним також є досвід оподаткування суб'єктів малого підприємництва у США та країнах Південної Африки [4, 5]. Аналіз показників економічного розвитку малого бізнесу здійснювався також В. Дмитрієвою та Я. Захарчук [6], однак він стосувався малого підприємства в цілому на загальнодержавному рівні.

Мале підприємництво у промисловості — один із підрозділів дослідження малого бізнесу. Основними проблемами розвитку малого промислового підприєм-

ництва обґрунтовано вважають відсутність сприятливого середовища: нестабільність економічної й фінансово-кредитної політики держави, надмірне податкове навантаження [7, 8]. У науковій літературі також запропоновано шляхи стимулювання розвитку малого промислового підприємництва [7, 8], але не охарактеризовано ефект від запровадження визначених заходів.

Таким чином, аналіз розвитку малого підприємництва на регіональному рівні (а саме у Дніпропетровській області) з урахуванням змін у законодавстві щодо критеріїв визначення малого підприємництва та вплив податкової ставки на обсяг реалізованої промислової продукції залишається мало дослідженими.

3. Об'єкт, мета та задачі дослідження

Об'єкт дослідження — мале промислове підприємство Дніпропетровської області.

Мета дослідження — аналіз тенденції розвитку малого промислового підприємництва та надання пропозицій щодо його податкового стимулювання.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі задачі:

1. Проаналізувати динаміку обсягу реалізованої промислової продукції.
2. Здійснити вирівнювання динамічного ряду з урахуванням особливостей зміни критеріїв визначення малого підприємництва у 2008 та 2012 р.р.
3. Проаналізувати зв'язок між ставкою податку на прибуток та обсягом реалізованої малими підприємствами промислової продукції.

4. Матеріали та методи досліджень особливостей розвитку малого промислового підприємництва

Промисловість — вид економічної діяльності, який є невід'ємною складовою розвитку Дніпропетровської області. У світовій практиці мале промислове підприємство виступає двигуном соціально-економічних перетворень.

Для оцінки розвитку малого підприємництва у промисловості виникає необхідність аналізу статистичних

даних щодо обсягу реалізованої малими підприємствами промислової продукції. Дані статистичної звітності, опубліковані відповідно до вимог законодавства щодо критеріїв визначення малого підприємництва, викликають ряд запитань.

Має місце різке зростання показника обсягу реалізованої продукції у 2006 р., що є наслідком зміни критеріїв віднесення підприємств до категорії малих. Аналогічна тенденція характерна і для 2012 р. З метою визначення реальних тенденцій розвитку малого промислового підприємництва та впливу на нього ставки податку на прибуток було застосовано кореляційно-регресійний аналіз та метод лінійного прогнозування.

5. Результати дослідження особливостей діяльності малого промислового підприємництва та податкового стимулювання його розвитку

Зважаючи на те, що для підприємств виробничої сфери більш вигідною залишається загальна система оподаткування, висуваємо гіпотезу, що застосування податкового важеля у вигляді зниження ставки податку на прибуток стимулює збільшення обсягу реалізованої продукції.

Для перевірки цієї гіпотези необхідно встановити рівень зв'язку між ставкою податку на прибуток та обсягом реалізованої малими підприємствами промислової продукції (табл. 1).

Різне зростання показника реалізованої продукції при незначному збільшенні кількості платників є наслідком прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 р. № 523-VI [9], що обумовлене входженням України до Європейського Бізнес Реєстру у 2006 р. З метою пристосування національних стандартів до міжнародних вимог, критерії віднесення підприємств до категорії малих були переглянуті у сторону збільшення: з п'ятисот тисяч євро річного доходу за курсом НБУ (3,45 млн. грн. при курсі станом на дату прийняття Закону 6,9 грн. за 1 євро) до сімдесяти мільйонів гривень.

Отже, статистичні дані, опубліковані після набуття чинності Закону [9] (з урахуванням перегляду показників Держкомстатом починаючи з 2006 р.), демонструють різке поживлення діяльності суб'єктів малого підприємництва, яке по суті не відповідає дійсності.

Підприємництво продовжувало розвиватися поступово, однак у фокус збору статистичних даних потрапило більше суб'єктів господарювання, що і забезпечило значне зростання обсягів реалізованої продукції сегментом малого підприємництва.

З метою наближення існуючого ряду до реальної тенденції, необхідно «вирівняти» статистичний ряд даних (до 2006 р.). Для цього встановлюємо лінійний зв'язок що описує тенденцію зміни обсягу реалізованої промислової продукції залежно від критерію часу протягом 2000–2005 р.р.:

$$Y = a_1 * t + a_0, \quad (1)$$

де Y – обсяг реалізованої промислової продукції; a_1, a_0 – параметри регресії; t – часова характеристика.

Отримуємо таку характеристику зв'язку:

$$Y = 106,4 * t + 263,5. \quad (2)$$

Адекватність моделі було перевірено за допомогою критерію Фішера. Фактично отримане значення критерію перевищує табличне, тобто модель адекватна даним спостережень: $F_{\text{емп}} = 137,47 > F_{(0,05;1;4)} = 7,71$; параметри регресії значущі: $t_1 = 11,72, t_0 = 7,45 > t_{(0,05;4)} = 2,78$. При цьому $R^2 = 0,97$.

Шляхом підстановки часового показника в отриману формулу, визначаємо розрахункові значення обсягу реалізованої промислової продукції. Значення показника 2006 р. складе:

$$Y = 106,4 * 7 + 263,5 = 1007,9 \text{ млн. грн.}$$

Отримані емпіричним шляхом дані щодо обсягу реалізованої промислової продукції представлено в табл. 2. Статистичні та розрахункові показники у 2000–2005 р.р. суттєво не відрізняються, натомість значення показника 2006 р. демонструє відмінності.

Таблиця 1

Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції та кількості суб'єктів малого промислового підприємства у 2000–2014 р.р.

Рік	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Обсяг реалізованої МП промислової продукції, млн. грн. (за статистичними даними)	394,0	537,3	716,4	832,7	877,1	3018,7	3576,8
Кількість суб'єктів МП у промисловості	1804	2286	2529	2563	2536	2566	2505
Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг реалізованої МП промислової продукції, млн. грн. (за статистичними даними)	4220,2	4107,1	4737,9	5449,0	6713,0	7048,5	8832,4
Кількість суб'єктів МП у промисловості	2444	2383	2610	2625	2426	2727	2542

Примітка: складено на підставі [1]

Таблиця 2

Статистичні та розрахункові значення обсягу реалізованої промислової продукції у 2000–2006 р.р. згідно зі змінами [9]

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Період	1	2	3	4	5	6	7
Обсяг реалізованої МП промислової продукції, млн. грн. (за статистичними даними)	394,0	456,9	537,3	716,4	832,7	877,1	3018,7
Розрахунковий показник обсягу реалізованої промислової продукції, млн. грн.	369,8	476,2	582,5	688,9	795,2	901,6	1007,9

Примітка: розраховано автором

Далі визначаємо коефіцієнт коригування (поправочний коефіцієнт) значення показника, отриманого в результаті зміни критеріїв (із статистичної звітності) до значення показника, отриманого емпіричним шляхом:

$$k = \frac{3018,7}{1007,9} = 2,995, \quad (3)$$

та коректуємо значення показника у період 2000–2005 р.р. відповідно до отриманого коефіцієнту.

Отже, отримали статистичний ряд з урахуванням «вирівнювання» відповідно до змін у 2008 р. (табл. 3) [9].

Слід відзначити і різке зростання обсягів реалізації продукції протягом 2011–2012 р.р., що зумовлено набуттям чинності Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI [10], відповідно до якого до суб'єктів малого підприємництва стали відносити суб'єктів господарювання з річним доходом 10 мільйонів євро (105,6 млн. грн. при курсі станом на дату прийняття Закону 10,56 грн. за 1 євро) замість 70 мільйонів гривень.

Шляхом підстановки часового показника в отриману формулу, визначаємо розрахункові значення обсягу реалізованої промислової продукції.

Далі розраховуємо коефіцієнт коригування значення показника, отриманого в результаті застосування нових критеріїв (із статистичної звітності) до значення показника, отриманого емпіричним шляхом:

$$k = \frac{3018,7}{1007,9} = 2,995, \quad (5)$$

та коректуємо значення показника у період 2000–2011 р.р. відповідно до отриманого коефіцієнту.

Таким чином, маємо статистичний ряд з урахуванням вирівнювання відповідно до змін у законодавстві у 2012 р. (табл. 4) [10].

Графічно динаміку обсягу реалізованої промислової продукції малого підприємництва за статистичними даними та з урахуванням коригуючих коефіцієнтів відповідно до змін у 2006 та 2012 р.р. представлено на рис. 1.

Таблиця 3

Скориговані дані обсягу реалізованої промислової продукції малими підприємствами у 2000–2006 р.р.

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Обсяг реалізованої промислової продукції (скоригований показник), млн. грн.	1179,9	1368,3	1609,0	2145,5	2493,7	2627,0	3018,7

Примітка: розраховано автором

Таблиця 4

Скориговані дані обсягу реалізованої промислової продукції у 2000–2014 р.р. з урахуванням змін у 2012 р.

Рік	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Обсяг реалізованої пром. продукції (скоригований показник), млн. грн.	1435,7	1957,9	2610,6	3034,4	3196,5	3673,2	4352,2
Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг реалізованої пром. продукції (скоригований показник), млн. грн.	5135,2	4997,6	5765,1	6630,4	6713,0	7048,5	8832,4

Примітка: розраховано автором; значення 2013–2014 р.р. згідно з [1]

Тому з метою отримання адекватної динаміки, проводимо вирівнювання статистичного ряду даних до 2012 р. Для цього аналогічно до попередніх розрахунків, встановлюємо рівень лінійного зв'язку між обсягом реалізованої продукції залежно від зміни критерію часу протягом 2000–2011 р.р.:

$$Y = 380,3 * t + 572. \quad (4)$$

Як і в попередньому випадку, адекватність моделі було перевірено за допомогою критерію Фішера. Фактично отримане значення критерію перевищує табличне, тобто модель адекватна даним спостережень (при заданій помилці 0,05): $F_{\text{емп}} = 534,1 > F_{(0,05;1;10)} = 4,96$; параметри значущі: $t_1 = 23,11$, $t_0 = 4,72 > t_{(0,05;10)} = 2,23$. При цьому $R^2 = 0,98$.

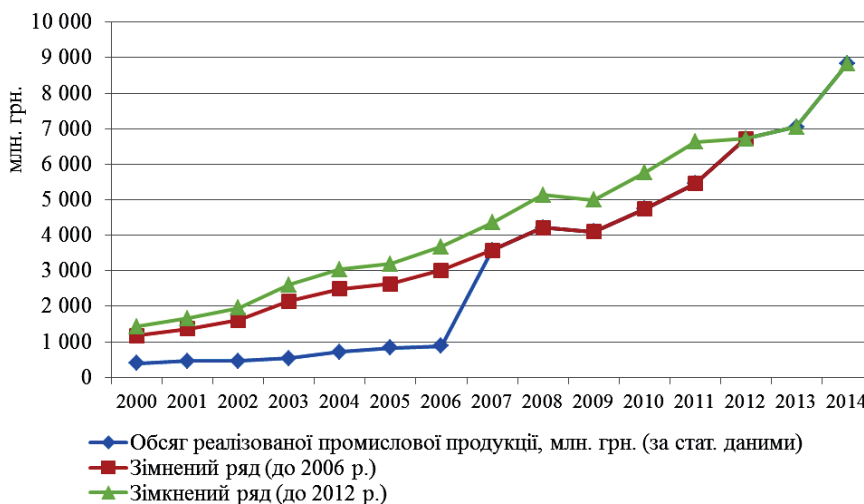

Рис. 1. Динаміка обсягу реалізованої малими підприємствами промислової продукції у 2000–2014 р.р. з урахуванням змін у 2006 р. та 2012 р. Примітка: розроблено автором

Оскільки підприємства, які працюють у сфері виробництва, тяжіють до застосування загальної системи

оподаткування, припускаємо, що стимулювання їх активності може здійснюватися через ставку податку на прибуток.

Визначаємо рівень зв'язку між ставкою податку на прибуток та обсягом реалізованої промислової продукції малого підприємництва (табл. 5).

Таким чином, розрахунковий показник обсягу реалізованої промислової продукції представлено в табл. 6.

Графічно зв'язок між ставкою податку на прибуток на обсягом реалізованої промислової продукції малими підприємствами представлено на рис. 2.

Таблиця 5

Обсяг реалізованої промислової продукції та ставки податку на прибуток у 2000–2014 р.р.

Рік	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	1435,7	1957,9	2610,6	3034,4	3196,5	3673,2	4352,2
Ставка податку, %	30	30	30	30	25	25	25
Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	5135,2	4997,6	5765,1	6630,4	6713,0	7048,5	8832,4
Ставка податку, %	25	25	25	23	21	19	18

Примітка: складено автором

Лінійний зв'язок показників описується рівнянням:

$$D = -538,49 \cdot P + 17\,967,98. \quad (6)$$

Дійсно, фактор зниження ставки оподаткування обумовлює збільшення обсягів реалізації промислової продукції ($R^2 = 0,8618$), що дозволяє розраховувати прогнозні показники реалізації залежно від значення ставки. Модель адекватна даним спостережень: при заданій помилці $0,05 \cdot F_{\text{емп}} = 81,1 \cdot F_{(0,05;1;13)} = 4,67$; параметри значущі: $t_1 = |-9,0|$, $t_0 = 11,8 > t_{(0,05;13)} = 2,16$.

6. Обговорення результатів аналізу розвитку малого промислового підприємництва та його податкового стимулювання

На основі отриманих даних щодо реальних обсягів реалізації промислової продукції малими підприємствами та за допомогою кореляційно-регресійного аналізу встановлено обернений тісний зв'язок між ставкою податку на прибуток та розвитком малих промислових підприємств (обсягом реалізованої ними продукції). Отже, ставку податку на прибуток можна охарактеризувати як важіль податкового стимулювання розвитку малого промислового підприємництва.

Необхідно наголосити, що прогноз є досить умовним, оскільки загальну систему оподаткування застосовує переважна більшість суб'єктів малого підприємництва у промисловості, але не всі підприємства, та може справедливо лише у випадку збереження сталості інших соціально-економічних та політичних умов.

Таблиця 6
Розрахункові значення обсягу реалізованої промислової продукції при застосуванні спеціальних ставок податку на прибуток

Показники	Значення показника			
Ставка податку на прибуток, %	18	17	16	15
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн.	8275,2	8813,7	9352,2	9890,6

Примітка: розраховано та складено автором

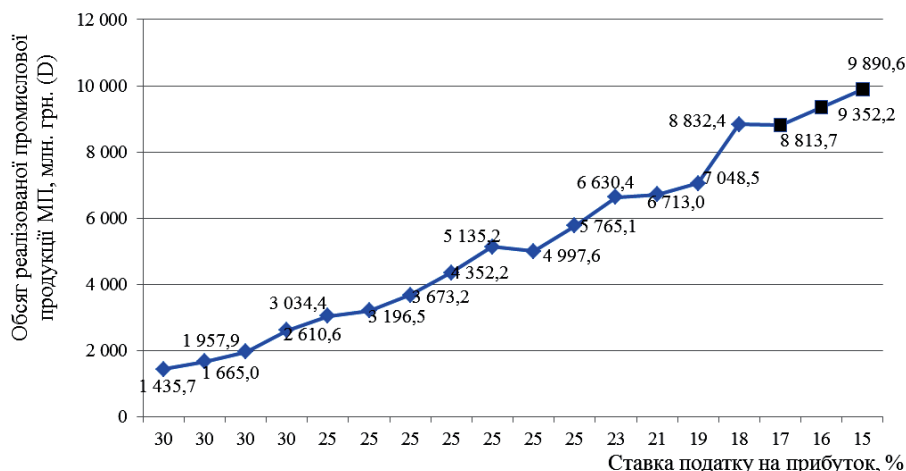

Рис. 2. Аналіз зв'язку між ставкою податку на прибуток та обсягом реалізованої промислової продукції малими підприємствами. Примітка: розраховано та складено автором

Ефективність запровадження спеціальної ставки оподаткування для малих промислових підприємств в контексті даного дослідження має бути спрямована на забезпечення доходів місцевих бюджетів.

Реалізація селективної підтримки може здійснюватися в тому числі шляхом зниження ставки податку на прибуток для тих видів промислової діяльності, які гарантовано є ефективними, тобто де існує зв'язок між кількістю підприємств та часткою реалізованої ними продукції: легка промисловість, виробництво машин і устаткування [11].

7. Висновки

Описане дослідження дає змогу зробити такі висновки:

1. Проведений аналіз свідчить, що статистична звітність не відображає реальної картини розвитку малого промислового підприємництва. Так, обсяг реалізованої промислової продукції малими підприємствами у 2006 р. перевищив значення 2005 р. у 3,4 рази, при цьому кількість суб'єктів малого промислового підприємництва зросла лише на 1 %. Така ж стрімка тенденція характерна і для 2012 р., коли показник реалізованої продукції зріс в 1,2 разів у порівнянні з 2011 р. при скороченні кількості суб'єктів малого промислового підприємництва на 7,5 %. Отже, зміни відбулися не у діяльності підприємств, а у критеріях відбору підприємств для ведення статистичної звітності.

2. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу та поправочного коефіцієнта здійснено вирівнювання динамічного ряду обсягу реалізованої промислової продукції малими підприємствами у 2000–2005 р.р. для врахування законодавчих змін 2008 р. Аналогічне вирівнювання динамічного ряду здійснено для вирівнювання ряду 2000–2011 р.р. з метою врахування змін у законодавстві у 2012 р.

3. Встановлено обернений тісний зв'язок між ставкою податку на прибуток та обсягом реалізованої промислової продукції малими підприємствами. Визначено, що зниження ставки може сприяти зростанню обсягів реалізації промислової продукції. Розраховано прогноз реалізації продукції при застосуванні спеціальних знижених ставок.

Література

1. Статистична інформація [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Дніпропетровській області. — Режим доступу: \www/URL: <http://www.dnprstat.gov.ua/>
2. Воротіна, Л. І. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання [Текст]: навч. посіб. / Л. І. Воротіна, В. Є. Воротін, Л. А. Мартинюк, Т. В. Черняк; Європ. ун-т. — 3-є вид., доповн. і переробл. — К., 2004. — 308 с.
3. Кириченко, О. П. Особливості оподаткування малого бізнесу в контексті податкового кодексу України [Текст] / О. П. Кириченко, М. А. Титаренко // Економіка та управління підприємствами. — 2015. — № 1. — С. 81–85.
4. Tax Guide for Small Businesses 2014/15 [Electronic resource]. — Available at: \www/URL: <http://www.sars.gov.za/AllDocs/OpsDocs/Guides/LAPD-IT-G10%20-%20Tax%20Guide%20for%20Small%20Businesses%20-%20External%20Guide.pdf>. — 14.01.2016.
5. Entity Choice and Effective Tax Rates [Electronic resource]. — Available at: \www/URL: http://www.s-corp.org/wp-content/uploads/2013/08/Quantria_Study_ETR_8-6-13_Final_pm.pdf. — 14.01.2016.
6. Дмитрієва, В. Тенденції розвитку малих підприємств в Україні: врахування особливостей даних статистичних джерел [Текст]: зб. наук. пр. / В. Дмитрієва, Я. Захарчук // Економічний аналіз. — 2011. — Вип. 8, Ч. 1. — С. 66–73.
7. Кір'язова, Т. О. Проблеми розвитку промислового малого підприємництва в Україні [Текст] / Т. О. Кір'язова // Економічні інновації. — 2013. — Вип. 55. — С. 56–60.
8. Кристиняк, М. Б. Оцінка ефективності функціонування малих промислових підприємств в Україні [Текст] / М. Б. Кристиняк // Наукові записки. Серія: Економічні науки. — 2015. — № 2. — С. 87–93.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 18.09.2008 № 523-VI. — Режим доступу: \www/URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/523-17>
10. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. — Режим доступу: \www/URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
11. Гордієнко, В. О. Шляхи підвищення ефективності малого підприємництва у регіоні [Текст]: зб. наук. пр. / В. О. Гордієнко, О. В. Григораш, М. В. Тимошенко // Економіка: проблеми теорії та практики. — 2010. — Вип. 257, Т. VI. — С. 1534–1546.

ИССЛЕДОВАНИЕ НАЛОГОВОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Проанализированы тенденции развития малого промышленного предпринимательства Днепропетровской области, построен скорректированный динамический ряд объема реализованной промышленной продукции малыми предприятиями с учетом изменений в законодательстве по критериям определения малого предпринимательства в 2008 г. и 2012 г., установлена связь между ставкой налога на прибыль и объемом реализации промышленной продукции.

Ключевые слова: малое предпринимательство (МП), объем реализованной продукции, налог на прибыль, корреляционно-регрессионный анализ.

Григораш Ольга Вікторівна, викладач, кафедра фінансового та банківського менеджменту, Університет митної справи та фінансів, Дніпропетровськ, Україна, e-mail: grya@optima.com.ua

Григораш Ольга Викторовна, преподаватель, кафедра финансового и банковского менеджмента, Университет таможенного дела и финансов, Днепропетровск, Украина.

Grygorash Olga, University of Customs and Finance, Dnipropetrovsk, Ukraine, e-mail: grya@optima.com.ua